

ვაინიარდ გრიგორია*

გერმანია—სამართალი და კონსტიტუცია

1. საფუძვლები. გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სამართლებრივი და კონსტიტუციური წყობის უმნიშვნელოვანესი საფუძვლები გამოხატულებას პოულობს ძირითადი კანონის 1-ლი მუხლის პირველი ნაწილის მოთხოვნებში, რომლის მიხედვითაც აღამიანთა ლირსება ხელშეუხებელია და იგი გათვალისწინებული და დაცული უნდა იქნეს. ამით ძირითადი კანონი შეგნებულად მიზნება აღამიანთა ყოველგვარი სახის იდეოლოგიურად დასაბუთებულ დისემიზნება აღამიანთა ყოველგვარი სახის იდეოლოგიურად დასაბუთებულ დისემიზნების უკველ ადამიანს აქვს თანაბარი ღირსება, თანაბარი თვიკრიმინაციას. ყოველ ადამიანს აქვს თანაბარი ღირსება, რაც წარმოჩენილი და განვითარესუფლება და თანაბარი სუბიექტობა, რაც წარმოჩენილი და განვითარებულია სამართლებრივი და კონსტიტუციური წყობის ყველა ურთიერთობებულია სა და გარემობებებში: სახელმწიფოს ფედერალურ წყობაში, სახელმწიფოსა და ნიდივიდს შორის ძირითადი უფლებებით წარმართულ ურთიერთობებში, და ინდივიდებს შორის არსებულ ურთიერთობებში, რომლებიც დაფუძნებულია ურთიერთთანასწორობასა და თავისუფლებებზე.

გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, 1949 წლის 23 მაისის „ძირითადი კანონის“ (Grundgesetz) მიხედვით, შეიქმნა გერმანიის იმპერიის სამი დასავლური საოკუპაციო ზონისა და დასავლეთ ბერლინის ტერიტორიაზე. დასავლური საოკუპაციო ზონისა და დასავლეთ ბერლინის ტერიტორიაზე იგი მუდამ გაიგებოდა როგორც პოლიტიკურ-სამართლებრივი სახელმწიფო და არ იყო 1867-71 წლებში დაარსებული გერმანიის იმპერიის იდენტური დაშინაც კი, როცა მისი კონსტიტუციური და სამართლებრივი წყობის მოქმედება აღნიშნულ ტერიტორიაზე შემოსაზღვრული იყო დღევანდელი მიწებით: ბადენ-ვურტენბერგი, ბაიერნი, ბერლინი, ბრემენი, ჰამბურგი, ზაარ-წენდი, შლეზვიგ-გოლშტეინი (23-ე მუხლი). გერმანიის იმპერიის ტერიტორიანდი, შედებული, ასევე 1949 წელს წარმოშობილი მეორე გერმანული სარიაზე არსებული, ასევე 1949 წელს წარმოშობილი მეორე გერმანული საკონის ხელმწიფო — გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა ძირითადი კანონის ხელშეკრულება — შეუერთდა გფრ-ს. უფრო აღრე, 1990 წლის 31 აგვისტოს ორივე გერმანულ სახელმწიფოს შორის დაიდო „გერმანიის აღვისტოსა და ერთიანობის ხელშეკრულება“, ე.წ. გამართიანებელი ხელშეკრუგენისა და ერთიანობის ხელშეკრულება, კანონის მოქმედების ძალა ლება, რომლის მიხედვითაც გფრ-ს ძირითადმა კანონმა მოქმედების ძალა შეიძინა შემოერთებულ ტერიტორიაზე. ამით აღსრულდა ორი გერმანული შეიძინა შემოერთებულ ტერიტორიაზე. ამასთან, სახელმწიფოს კვლავ გაერთიანების კონსტიტუციური მოთხოვნა, ამასთან, გერმანიის სხვა ტერიტორიები, რომლებიც შეიძლება შეერთებოს კუკო ძირი-

* ჰაინცარდ შტაიგერი — გისენის უნივერსიტეტის პროფესორი, წერილი დაწერილია სეცურულურად ჩვენი უურნალისათვის. რედაქტირი გადლობის უხდის ცნობილ გერმანელ მეცნიერებას უკავშირობულ უურნალთნ თანამშრომლობისათვის და იმედოვნებს ამ რუბრიკით მისი წერილები მომავალშიც გამოაქვეყნოს. (რედაქტორი).

თაღი კინონის ზემოაღნიშნული მუხლის მიხედვით, აღარ არსებობს, ვინაიდან გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკასა და პოლონეთს შორის 1990 წლის 14 ნოემბერს დადგებული ხელშეკრულებით, გერმანიის იმპერიის ტერიტორიიები, ე. წ. ოდერ-ნაისეს ხაზი საბოლოოდ შეუერთდა პოლონეთის რესპუბლიკას საერთაშორისო სამართლის ნორმების დაცვით. გამაერთიანებელი ხელშეკრულებით ფედერალური სამართლებრივი წყობა მთლიანად გავრცელდა ყოფილი ვდრ-ის ტერიტორიაზე. მაგრამ თავისი შინაარსით ამ ტერიტორიაზე თავს იჩენს თავისებურებათა, აგრეთვე, ძველი მოქმედი სამართლისა და ზოგიერთი ახალი კინონის მრავალფეროვნება.

გფრ არის თავისუფალი, ფედერაციულ-დემოკრატიული, სოციალური, სამართლებრივი, ფედერალურად მოწყობილი კონსტიტუციური სახელმწიფო. სახელმწიფოებრივი მოწყობის, სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს შორის ურთიერთობის, აღამიანებს შორის პიროვნული ურთიერთობის, ან სამართლის სხვა სუბიექტების ურთიერთობის წამყვანი სიფუძვლები ძირითადი კინონის 1-ლი მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, გამოხატულია სახელმწიფო ხელისუფლების ყველა მოვალეობაში, გაითვალისწინონ და დაიცვან ადამიანთა ხელშეუხებელი ღირსება. ამას გარდა გფრ-ში იურიდიული ძალა გააჩნია და უშუალოდ მოქმედებს ევროპული თანამეგობრობის (EG) ზესახელმწიფოებრივი ნორმები. ამასთან, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა არის გერმ-ს წევრი, რომლის სპეციალური ორგანიზაციები და ევროპული ორგანიზაციების უმეტესობა საერთაშორისო კონფერაციის მჭიდრო ქსელშია ჩართული; გფრ-ს და გდრ-ს და ოთხი გამარჯვებული სახელმწიფოს მიერ 1990 წლის 12 სექტემბერს დადგებული ხელშეკრულებით, აღნიშნული სამართლის ნორმებმა მთლიანად შეინარჩუნეს ძალა გერმანიის მიმართ. საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმებიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების 1-ლი მუხლი ადგენს გერმანიის სახელმწიფო საზღვრებს გფრ-ისა და გდრ-ის ფარგლებში. ასე რომ, ჩრდილო-აღმოსავლეთ პრუსია საბოლოოდ დარჩა სსრკ-ს კუთვნილებაში.

2. სამართლებრივი წყობის ელემენტები. გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სამართლებრივი და კონსტიტუციური წყობა მოიცავს სამართლის მრავალ დარგს. ეყრდნობა რა გერმანიის მკაცრად გამოხატულ დაყოფას ფედერაციად, მიწებად და ოვითმმართველობის ორგანოებად, უპირველესად კი თემებად, რომლებსაც საკუთარი სამართლებრივი კომპეტენცია გააჩნიათ, შიდა სახელმწიფოებრივი სამართლი შედგება როგორც ფედერალური სამართლისაგან, ასევე მიწებისა და ოვითმმართველობის ორგანოების სამართლისაგან, განსაკუთრებით თემების საწესდებო სამართლისაგან. ძირითადი კინონის 31-ე მუხლის მიხედვით აღიარებულია ფედერალური სამართლის პრიმატი მიწების სამართლთან შედარებით, ხოლო 28-ე მუხლის მეორე ნაწილის მიხედვით კი — ამ ორივე სამართლის პრიმატი ოვითმმართველობის ორგანოების სამართლთან, რომლებზეც ტომინირებენ ისინი.

გფრ არის ევროპული თანამეგობრობის წევრი, რომელსაც გააჩნია საკუთარი ავტონომიური სამართლებრივი წყობა. ძირითადი კინონის 24-ე მუხლისა და ევროპული ეკონომიკური თანამეგობრობის (EWG) ხელშეკრულების 189-ე მუხლის მიხედვით, აღნიშნული ხელშეკრულების ნორმები უშუალოდ ვრცელდება გფრ-ში, გერმანულ სამართლთან შედარებით მას აქვს უპირატესი გამოყენება, თუმცა, იგი არც აუქმებს და არც დომინირებს მასთან

წინააღმდეგობაში მოსულ გერმანულ სამართალზე. ასეთ შემთხვევაში ეს უკანასკნელი უბრალოდ არ გამოიყენება, გარდა ამისა, გერმანიაში უშუალოდ მოქმედებს საერთაშორისო სამართლის ნორმები, რომელსაც გერმანულმა სახელმწიფოებრივმა წყობამ შეუქმნა გამოყენების სამართლებრივი საფუძვლები. ძირითადი კანონის 25-ე მუხლის მიხედვით, საერთაშორისო სამართალი თავისი გამოყენების თვალსაზრისით წინ უსწრებს გერმანულ ნორმატიულ სამართალს და მოვაიანებით მიღებულ კანონებსაც. ეს უკანასკნელნი კი, პირიქით, წინ უსწრებენ საერთაშორისო სახელშეკრულებო სამართალს.

შინაარსობრივად გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სამართლებრივი წყობა მყაცრად არის დიფერენცირებული. ამ დიფერენციაციას შესაბამისად მუდმივ აჩქარებაში მოჰყავს თავისთვად ისედაც დაჩქარებული საზოგადოებრივი დიფერენციაცია, რათა ფეხდაფეხ მიჰყეს საზოგადოების რეგულირების მზარდ საჭიროების. გერმანული სამართალი იყოფა საჯარო და კერძო სამართლად. საჯარო სამართალი არის სპეციალური სამართალი, რომელიც არეგულირებს მხოლოდ სახელმწიფო ორგანოებისა და დაწესებულებების უფლებებსა და მოვალეობებს. რომლებიც წარმოიშობა როგორც ერთმანეთთან ურთიერთობაში, ასევე სამართლის სხვა სუბიექტთან ურთიერთობაში. კერძო სამართალი არის საზოგადო სამართალი, რომელიც არეგულირებს, სამართლის ყველა სუბიექტის სახელმწიფოებრივ უფლებებსა და მოვალეობებს. ამ ორივე სამართლის შეგნით ასებობს შემდგომი დიფერენციაცია, რაც კიდევ უფრო სრულყოფილს ხდის მათ: საჯარო სამართალი, პირველ რიგში, მოიცავს კონსტიტუციურ, აღმინისტრაციულ, სისხლის, სოციალური დაზღვევის სამართალს. აღმინისტრაციული სამართალი კი თავის მხრივ იყოფა უწინაარესად უშიშროებისა და წესრიგის სამართლად, განათლების, მეურნეობის მართვის, გარემომცველი პირობების, მშენებლობის სამართლად და ა. შ. კერძო სამართალმა, ასევე სამართლის ზოგიერთმა სხვა დარგმაც სამოქალაქო ზოგადი სამართლიდან განავითარებს სავაჭრო, შრომის, საწარმო, სამეურნეო სამართალი. მრავალი დარგობრივი პრობლემის სამართლებრივი გადაწყვეტით საჯარო (კერძო კი, აღმინისტრაციული სამართალი) და კერძო სამართალი ყოვლისმომცველად აწესრიგებს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს როგორც ერთმანეთთან ურთიერთობაში, ისე ერთობლივი მოქმედებებით.

3. სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია მოიცავს სამ ზოგად დონეს: 1. ფედერაცია, როგორც მთლიანი სახელმწიფო; 2. სახელმწიფოს ნიშნებით აღჭურვილი 16 მიწა — ბადენ-ვურტენბერგი, ბაიერნი, ბერლინი, ბრანდენბურგი, ბრემენი, ჰამბურგი, ჰესენი, მექლენბურგ-ფორპომერნი, ნიდერსაქსონია, ნორდპაინ-ვესტფალენი, რაინლანდ-ჰერცოგი, ზაარლანდი, საქსონია, საქსონია-ანჰალტი, შლეზვიგ-გოლშტეინი, ტიურინგენი; 3. თვითმმართველობით აღჭურვილი თემები, რომლებიც თავის მხრივ ქმნიან თემთა კავშირებს, გარდა ამისა, ასებობენ ფედერაციის, მიწებისა და თემების საზოგადოებრივ სამართლებრივი გაერთიანებანი და დაწესებულებანი, რომლებიც ნაწილობრივ სარგებლობენ თვითმმართველობის უფლებით. თავის მხრივ, მიწები დაყოფილია აღმინისტრაციულ ოლქებად. გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციის სამართლებრივი რეგულირება

ასახულია, ერთის მხრივ, გფრ-ის 1949 წლის 23 მაისის ძირითად კანონში, გა-
მარტინინებელ ხელშეკრულებაში, მიწების კონსტიტუციებში; მეორეს მხრივ,
ფედერალურ კანონებში — ფედერაციისათვის, ხოლო მიწების კანონებში —
მიწებისა და თემებისათვის.

ძირითადი კანონით გერმანიის სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციია კონს-
ტიტუციურად გაფორმებულ ხუთ ძირითად მომენტშია გამოხატული: ჩეს-
პუბლიკა, ღმოყრატია, პარლამენტარიზმი, თემებად დაყოფა, ფედერალური
სახელმწიფოებრიობა. ფედერაციის მიმართ ეს მომენტები ასახულია ძირითა-
დი კანონის მე-20 მუხლში, ხოლო მიწების მიმართ — 28-ე მუხლში.

ჩესპუბლიკა თავდაპირველად შეიძლება ისე იქნეს ვაგებული, როგორც
მონარქიისადმი დაპირისპირებული სამართლებრივი წყობა, ვინაიდან არსე-
ბობს არა მთელი ცხოვრების მანძილზე მემკვიდრეობით დანიშნული სახელმწი-
ფო მეთაური, არამედ ფედერალური კრების მიერ ხუთი წლის ვადით არჩე-
ული გერმანიის ფედერაციული ჩესპუბლიკის პრეზიდენტი. იგი ახალი ვა-
დით ერთხელ კიდევ შეიძლება იქნეს არჩეული. პრეზიდენტის დამოუკიდებ-
ლად მოქმედების პოლიტიკური უფლებამოსილება შეზღუდულია, რაც შემ-
დეგში გამოიხატება: ის, მართალია, ადგენს და აქვეყნებს კანონებს, მაგრამ
მათ შინაარსზე არა აქვს არავითარი ზეგავლენა, მართალია, თანამდებობაზე
ნიშანავს ფედერალური ჩესპუბლიკის კანცლერს, მინისტრებს, მოხელეებს და
ოფიციელებს, მაგრამ არა აქვს მათი შერჩევის უფლება; მართალია, დებს საერ-
თაშორისო სამართლებრივ ხელშეკრულებებს, მაგრამ მათ შინაარსობრივად
გაფორმებაში საერთოდ არ მონაწილეობს, თუმცა, პრეზიდენტი მოქმედებს
თავისი პიროვნებიდან გამომდინარე. მისი მოქმედების საშუალებებია: წარ-
მომადგენლობა და სიტყვა, რომლებითაც გამოხატავს თავის შეხედულებებს,
წარმოდგენებს, მისწრაფებებს, თუმცა ერთგვარი თავშეკავებულობითა და
შეძლებისდაგვარად პარტიული მიკროძოების გარეშე. ჩესპუბლიკაში იგულის-
ხმება როგორც თავისთვის, ისე საზოგადოებისათვის პასუხისმგებელ თავი-
სუფალ მოქალაქეთა სახელმწიფო, რომლებიც თვითონ ქმნიან აღნიშნულ სა-
ზოგადოებას, ემსახურებიან მას და მოქმედებენ მისთვის, აქედან გამომდინარე,
ჩესპუბლიკას ერთგვარი შეხება აქვს დემოკრატიასთან.

დემოკრატიის ცნებით გამოხატულია იმ ბატონობის მატირებელი ნიშანი,
რომელიც გამომდინარეობს ხალხისაგან. როგორც ძირითადი კანონის მე-20
მუხლის მეორე ნაწილშია აღნიშნული, მთელი სახელმწიფო ხელისუფლება
ხალხისაგან გამომდინარეობს, ხალხისაგანაა დაკანონებული. ხალხის ნება, წარ-
მოდგენები, უფლებები ასახულია სახელმწიფო ხელისუფლების ყველა აქტში.
ეს არ ხდება სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ უშუალოდ, არამედ არჩეული
სახალხო წარმომადგენლობითი ორგანოს — გერმანიის ბუნდესტაგის. მეშ-
ვეობით, აღნიშნული ნორმა ითვალისწინებს „საყველთაო კენჭისყრასაც“,
მაგრამ 29-ე მუხლი ითვალისწინებს მის მოწყობას მხოლოდ მიწების რეორ-
განიზაციის საკითხის გადაშეცვეტისათვის.

ბუნდესტაგის არჩევნები ეწყობა პარტიების მეშვეობით. პარტიები
ადგენერ პარგრამებს, წარადგენერ კანდიდატებს, რომლებმაც ეს პარგრამები
უნდა განახორციელონ. როგორც ძირითადი კანონის 21-ე მუხლშია აღნიშ-
ნული, პარტიები მონაწილეობას იღებენ „ხალხის პოლიტიკური ნების ფორ-
მირებაში“. ამის გამო პარტიები ვერმანული კონსტიტუციის ისტორიაში
მიჩნეულია უპირველესად როგორც პოლიტიკურ-სამართლებრივი ნების

ფორმირებისა და გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში „ფუნქციის მატარებელი“ ორგანოები. პარტიები არა სახელმწიფო ორგანოები, მაგრამ სარულებს შუამავლის როლს ხალხსა და სახელმწიფოს შორის, რომლებშიც მათი წევრები იკავებენ ადგილებს. სინამდვილეში, პარტიები, ლეგიტიმირებულია რა არჩევნების მეშვეობით, თვითონ გამოდიან უკელგან პოლიტიკური ნების ფორმირების და სახელმწიფო გადაწყვეტილებათა მატარებელი, მაგრამ ამავე დროს ხალხის ქვემდებარებაშია გადასული, ანუ მედიატიზებული. ვინაიდან ხალხს არა აქვს საკუთარი გადაწყვეტილებების მიღების უფლება, მას რჩება მხოლოდ თვითი ძირითადი უფლებების გამოყენებით, უპირველესად კი, აზრის გამოთვემის, კრებებისა და გაერთიანებების თავისუფლებების გამოყენებით, არაპირდაპირი ზემოქმედება მოახდინოს გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესზე. თვითი აქტიურობით ხალხი გამოხატავს თვითი აზრებს, სურვილებს და გავლენას ახდენს პოლიტიკური ნების ფორმირებასა და გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესზე, მიუხედავად ამისა, არ არის გარანტია, რომ მათი აზრები და სურვილები იქნება მოსმენილი ან გათვალისწინებული. გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე ზემოქმედების მოხდენის სხვა არაპირდაპირი გზებია საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვები, რომლებსაც ხშირად არა აქვს მნიშვნელოვანი გავლენა გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოზე. ამრიგად, გადაწყვეტილების მიღების პროცესები მიმდინარეობს სახელმწიფო ორგანოების გარეთ მდომი საზოგადოებრივი ძალების მრავალმხრივი ზემოქმედებით.

გურ-ში დემოკრატიამ ასახვა პბოვა საპარლამენტო—წარმოშადგენლობით ფორმაში. ძირითადი კანონის 38-ე მუხლის თანახმად, ბუნდესტაგი არჩეულია გერმანიის მოქალაქეთა მიერ თანაბარი, თავისუფალი, საყოველთაო, პირდაპირი საარჩევნო უფლებების საფუძველზე, ფარული კენჭისყრით, შერეული, მაურიტარულ-პროპორციული სისტემით. არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას მოქალაქეები იძენენ 18 წლის ასაკიდან. ბუნდესტაგის კომპეტენციაში შედის, უპირველეს ყოვლისა, ფედერალური კანცულერის შერჩევა, ფედერალური მთავრობის კანტროლი, საკანონმდებლო საქმიანობა, ბიუჯეტის ოდენობის განსაზღვრა, საერთაშორისო-სამართლებრივი ს ხელშეკრულებების მოწონება. ამას გარდა, იგი განიხილავს და იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებებს უკელა შიდა და გარეპოლიტიკურ პრობლემებთან დაკავშირებით, ახდენს რა მათზე სამართლებრივად არასავალდებულო. მაგრამ პოლიტიკურად მნიშვნელოვან ზეგავლენას.

ბუნდესტაგის მიერ გფრ-ის ფედერალური კანცულერის არჩევას აკანონებს ფედერალური მთავრობა. კანცულერის კანდიდატურებს წარადგენს ორივე დიდი პარტია — ქრისტიანული კავშირი (CDU) და გერმანიის სოციალური პარტია (SPD). კანცულერის შეცვლა საკანონმდებლო პერიოდის განმავლობაში შეიძლება მოეწყოს ძირითადი კანონის 67-ე მუხლის მიხედვით. კანცულერის არჩევნები ლეგალურად ტარდება, მაგრამ საკითხი პოლიტიკურად მაინც ლიად რჩება. მინისტრებს, მართალია, ფორმალურად წარადგენს ფედერალური კანცულერი. მაგრამ ფედერალური მთავრობის შედგენა ხდება მაინც კოალიციური პარტიების მიერ ურთიერთდათმობით. ფედერალური მთავრობის კომპეტენცია უპირატესად გამოიხატება სახელმწიფო პოლიტიკის ხელმძღვანელობასა და წარმართვაში, განსაკუთრებით, საშინაო და საგარეო საქმეების ინიციატივაში. ფედერალურ კანცულერს თანამდებობრივი მდგომარეობა

ხები, მაგრამ ამავე დროს, სკოლებთან დაკავშირებით მიწებს განსაზღვრული უპირატესობა აქვთ მინიჭებული, კერძოდ, რელიგიურ სწავლებასთან და კერძო სკოლებთან დაკავშირებით. ხოლო ფედერაციას დაკისრებული აქვს კუველაზე არსებითი და ცენტრალური საკითხები, მათ შორის ისეთი, როგორიცაა საკანონმდებლო კომპეტენციის სფერო, რაც იწვევს პაექტობას გორიცა საკანონმდებლო კომპეტენციის გამიჯნიშებთან. ძირითადი კანონი ფედერაციისა და მიწების კომპეტენციის გამიჯნასთან იძლევა განსაკუთრებული და მოპარე საკანონმდებლო კომპეტენციის ცნებას. ფედერაციის საკანონმდებლო კომპეტენცია გამოხატულია იმ საკითხებში, რომლებიც ძირითადი კანონის 73-ე მუხლში. ამ სფეროში მიწები აღჭურვილია მხოლოდ საკანონმდებლო უფლებამოსილებით, რომელიც მინიჭებული აქვს მათ ფედერაციის კანონმდებლობით. მოპარე საკანონმდებლო კომპეტენცია ვრცელდება ისეთ სფეროებში, როგორიცაა სამოქალაქო სამართალი, სისხლის სამართალი, განაჩენის აღსრულება, სასამართლო წყობილება, საპროცესო სამართალი, ადვოკატურა, ნოტარიუსი, იურიდიული კონსულტაცია, სამეურნეო სამართალი, გარემომცველი გარემოს სამართალი, შრომის სამართალი, სასოფლო-სამეურნეო სამართალი და სხვ. (74-ე მუხლი).

მიწების კომპეტენციაში არ შედის მმართველობა, რამდენადაც მათ საქმე აქვთ ფედერალური კანონების შესრულებასთან. ამასთან, ფედერაციის აქვს ჰემოქმედების უფლება, რათა ფედერალური კანონები ერთგვაროვნად განხორციელდეს ფედერაციის მთელ ტერიტორიაზე.

ფედერალური სახელმწიფოებრიობის შემდგომი საფუძველია ფინანსების შედგენა (105-ე მუხლი). დავალებების დაფინანსება ხდება ფედერაციისა და მიწების მიერ საკუთარი საშუალებებით. საგადასახადო შემოსავლების დაყოფა რეგულირებულია ნაწილობრივ ძირითადი კანონით, ნაწილობრივ კი — ფედერალური კანონებით. გარდა ამისა, ადგილი აქვს ფინანსების გათანაბრე-ფედერალური კანონებით. გარდა ამისა, ადგილი აქვს ფინანსების განსაზღვრული დავალებები, კერძოდ, ერთობლივი დავალებები შეიძლება დაფინანსდეს ფედერაციისა და მიწების მიერ ერთობლივად (91 a, 91 b მუხლები).

რაც უფრო იზრდება ფედერაციის პოლიტიკური მნიშვნელობა, მით უმცირდებათ ის მიწებს. ფედერალური სახელმწიფოებრიობის პოლიტიკური სტრუქტურა შენარჩუნდება და უზრუნველყოფილი იქნება მისი ფუნქციონირება არა ფედერაციისა და მიწების კომპეტენციის მკაცრად დაყოფით, არამედ მათ შორის ურთიერთობაში კომპლექსური წყობის შექმნით.

ფედერაციისა და მიწების განსაზღვრული პოლიტიკური გათანაბრება გამოხატულებას პოულობს მიწების მონაწილეობაში ფედერალური სახელმდგომხატულებას პოულობს მიწების მონაწილეობაში ფედერალური სახელმწიფოებრიო სტრუქტულების განხორციელებისათვის ბუნდესრატის შეშვეობით, წიფობრივი ხელისუფლების განხორციელებისათვის ბუნდესრატის შეშვეობით, ფედერალური ფედერაციის კანონშემოქმედებით საქმიანობასა და მმართველობაში კერძოდ. ფედერაციის კანონშემოქმედებით საქმიანობასა და მიწების კომპეტენციის მკაცრად დაყოფით კანონის 50-ე მუხლი). ბუნდესრატი კი შედგება მიწების მთავრობის წევრებისაგან.

კინაიდან მიწები სახელმწიფოებია, მათ აქვთ საკუთარი კონსტიტუციური, საკუთარი სახალხო წარმომადგენლობები და მთავრობები. ისინი ეფუძნებიან კონსტიტუციურად გამოხატულ დაყოფას დემოკრატიად, პარლამენტარიზმად. ხელისუფლების დანაწილებას. თუმცა მიწების კონსტიტუციებში ტარიზმად.

აღგილი აქვს მნიშვნელოვან გადახვევას ძირითადი კანონის მოდელისაგან. მაგალითად, თითქმის ყველა მიწის კონსტიტუციაში გათვალისწინებულია პლებისტიტები — სახალხო ინიციატივები და სახალხო გამოკითხვები. მიწების შიდა ორგანიზაცია ფედერაციისაგან დამოუკიდებლადაა აგებული. ამ მხრივ, ამ უკანასკნელს არა აქვს რამე ზემოქმედების მოხდენის უფლება.

საზოგადოებრივი ორგანიზაციის ბოლო ჩეოლს შეადგენენ თემები და სათემო კავშირები. მართალია, ისინი შედიან მიწებში, მაგრამ ძირითადი კანონის 28-ე მუხლის მეორე ნაწილის მიხედვით, მათ გააჩნიათ თვითმმართველობის გარინტირებული უფლება. სამართლის თეორიაში დავას იწვევს თვითმმართველობის უფლების წარმომავლობის საკითხი. კერძოდ, პირველადია ეს უფლება თუ სახელმწიფოებრივად აქვთ იგი მინიჭებული. უმრავლესობა უფრო მეორე მოსაზრებისაკენ იხრება, თემები, მიუხედავად „თვითმმართველობისა“, მაინც მიიჩნევიან არაპირდაპირ „სახელმწიფო მმართველობებად“.

თემის თვითმმართველობის უფლებას განეკუთვნება ისეთი საკითხები. როგორიცაა თემის ტერიტორიის ფართომომცველი დაგეგმვა, უპირველესად ორქიტექტურული გაფორმება, თემის მთელი შიდა განვითარება. ამას გარდა, თემების მიერ უნდა წყდებოდეს თემის კულტურული, სამეურნეო და სოციალური საკითხები. ფედერალური კანონების შესრულება თემის ტერიტორიაზე უზრუნველყოფილია მიწების მხრიდან სამართლებრივი ზედამხედველობით.

4. სახელმწიფო და ადამიანი (მოქალაქე). სახელმწიფოსა და ადამიანის ურთიერთობაში უმთავრესია ძირითადი კანონის 1-ლი მუხლის მოთხოვნა. რომლის მიხედვითაც ადამიანთა ლირსება უნდა გაითვალისწინონ და დაიცვან. ეს მოთხოვნა შეეხება ფედერაციის, მიწებს, თემებს, სახელმწიფოს ყველა ფუნქციის და ამ ფუნქციის განმახრიციელებელ ყველა ორგანოს.

აღნიშნული მოთხოვნა დაკონკრეტებულია კონსტიტუციური სამართლის სფეროში ძირითადი კანონისა და მიწების კონსტიტუციების ძირითად უფლებებში, აგერთე კონსტიტუციის ქვემდებარე აქტებშიც. კერძოდ, აღნინისტრაციულ, სოციალურ, საგარეანაციო, სისხლის სამართლალში.

ძირითადი კანონისა და მიწების კონსტიტუციების ძირითადი უფლებები ახლოს დგას ადამიანთა უფლებების კლასიურ ტრადიციებთან. რომელიც თანდათანობით განვითარდა მე-18 საუკუნიდან. ძირითადი კანონი იცნობს ძირითადი უფლებების ოთხ კატეგორიას: თავისუფლებები, თანასწორობის უფლებები, პოლიტიკური უფლებები და ერთადერთ შემთხვევაში გამოხატული — ძირითადი სოციალური უფლება. მიწების ზოგიერთი კონსტიტუცია კი ძირითადი კანონისაგან განსხვავებით შეიცავს მრავალ ძირითად სოციალურ უფლებას.

ძირითადი უფლებების პირველი სამი კატეგორია მის მატარებლებს ანიჭებს სუბიექტურ-საჯარო უფლებებს. რომელთა განხორციელება სახელმწიფოსაგან განსხვავებით შესაძლებელია სასამართლო დაცვის საშუალებით. ხოლო ძირითადი კანონის 93-ე მუხლის პირველი ნაწილის 4 ა პუნქტი — ფედერალური კონსტიტუციური სასამართლოს საშუალებით — კონსტიტუციური სარჩელით, თუ პირი ჩათვლის. რომ სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ დარღვეულია მისი ერთ-ერთი ძირითადი უფლება.

თავისუფლებებს მიეკუთვნება უპირველესად: პიროვნების თავისუფლი

განვითარება (მე-2 მუხ. I ნაწ.); რელიგიური აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება (მე-4 მუხ.); აზრის თავისუფლება წერილობითი და გამომსახულობითი საშუალებით; ბეჭდვისა და ინფორმაციის თავისუფლება რაღოველობითი საშუალებით (მე-5 მუხ.); ქორწინებისა და ოჯახის თავისუფლება სა და კინოს საშუალებით (მე-6 მუხ.); კრებების თავისუფლება (მე-8 მშობლების უფლებებით ერთად (მე-9 მუხ.); კრებების თავისუფლება (მე-10 მუხ.); გამომის პირობების დაცვის მიზნით (მე-11 მუხ., მიმოწერის, საფოსტო, სატრანსპორტო და სატელეგრაფო კავშირების თავისუფლება (მე-12 მუხ.); ბინის თავისუფლება (მე-13 მუხ.); კერძო საკუთრების თავისუფლება (მე-14 მუხ.); ყველა ჩამოთვლილი თავისუფლება გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ყველა მცხოვრებს ანიჭებს თავისუფალი მოქმედების შესაძლებლობებს ცხოვრების დასახულებულ სფეროებში, გამონაკლისია მხოლოდ მე-8, მე-9, მე-11 და მე-12 მუხლები, რომლებიც ასეთ შესაძლებლობებს ანიჭებს მხოლოდ გერმანელებს.

ძირითადი კანონით დადგენილ თავისუფლებებს გააჩნია განსაზღვრული სპეციფიური და კანონიერი ფარგლები, რომელთა შინაარსის დარღვევის უფლება არავის არა აქვს, ისინი მუდამ შესაბამისობაში უნდა იყოს ძირითად კანონთან. სწორედ ამიტომ კონსტიტუციურად საწინააღმდეგო კანონ-მდებლის მხრიდან რაიმე სახელმწიფოებრივი ჩარევა ამ თავისუფლებებში. ხოლო ასეთი ჩარევის შემთხვევაში ძირითადი უფლებების მატარებლებს, როგორც ზემოთ აღნიშნეთ, გააჩნიათ სასამართლოს საშუალებით თავის დაცვის უფლება.

თანასწორობის უფლებები დიფერენცირებულია, საყოველთაო თანასწორობის ნორმის გვერდით (მე-3 მუხ. (I) ნაწ.) დგას მამაკაცისა და ქალის უფლება (მე-3 მუხ. (2) ნაწ.), აგრეთვე უთანასწოროდ მოპყობის აკრძალვა მიუხედავად სქესისა, წარმოშობისა, რასისა, ენისა, სამშობლოსი, სარწმუნოებისა, რელიგიური და პოლიტიკური შეხედულებებისა. მართლია, უთანასწოროდ მოპყობა არ არის მთლიანად გამორიცხული, მაგრამ საჭიროებს განსაკუთრებულ საფუძვლით გამართლებას, რაც გამოიხატება გერმანელებთან დამოკიდებულებაში. მაგალითად, ნანსაკუთრებული ხერხით არის უზრუნველყოფილი გერმანელებისათვის სამოქალქო უფლებებისა და მოვალეობების, სახელმწიფო თანამდებობების დაკავების თანასწორობა (33-ე მუხ. (I) და (2) ნაწილები), საარჩევნო უფლების თანასწორობა (38-ე მუხ.).

სახელმწიფოსა და იდამიანს შორის განსაკუთრებულ ურთიერთობებში საერთოდ უნდა გამოირიცხოს, ერთის მხრივ, სამართლებრივი პრივალეგიერებისა, და მეორეს მხრივ, ზარალის მიყენების ყოველი სახე. საქმე ეხება მხოლოდ სამართლებრივ და არაფაქტობრივად არსებულ თანასწორობას. მაგრამ, ჯერ ერთი, ფაქტობრივი უთანასწორობა სამართლებრივად შეიძლება არ უმოქმედებლეს, და მეორეც, თანასწორობის სამართლებრივი გარანტიიდან და ფაქტობრივი ურთიერთობებიდან შეიძლება ისე გამომდინარეობდეს თანასწორობის შანსი, რომ ყველა შემთხვევაში წარმოიშვას სამართლებრივი თანასწორობის მოპოვების სამართლებრივი პირობები. ამაში ვლინდება თავისუფლებისა და თანასწორობის უფლებების მჭიდრო კავშირი, ვინაიდან

თავისუფლებები. ყველასათვის თანაბრივია, ხოლო ყველა კი — თანაბრად თავისუფალი. იმისათვის, რომ მაგავაცებისა და ქალების თანასწორუფლება-მოსილება გახდეს ფაქტობრივად მოქმედი, ქალების სასარგებლოდ შემთ-თავაზებულია განსაზღვრული სპეციალური რეგლამენტაცია, კომპენსაცია ბავშვების მოვლა-აღზრდაზე განცდილი სიძნეელებისათვის.

პოლიტიკური უფლებები (Status activus) პირველ რიგში მოიცავს სა-არჩევნო უფლებას (38-ე მუხ.) და ყველა თანმდებობის დაკავების უფლებას მათი მიღრეცილებების, უნარიანობისა და პროფესიულ კვალიფიკაციის შესა-ბამისად, მიუხედავად რელიგიური აღმსარებლობისა (38-ე მუხ. (2) და (3) ნაწილები). ეს ორივე უფლება შეეხება მხოლოდ ვერმანელებს. საარჩევნო უფლებას უფრო კონკრეტულად ეხება ფედერალური საარჩევნო კანონი (§. 1).

რაც შეეხება ძირითად სოციალურ უფლებებს, ისინი ძირითად კანონში არ არ-ის მოცემული გარდა ერთადერთი ნორმისა, რომელიც უზრუნველყოფს ყოვე-ლი დედის უფლებას საზოგადოებისაგან დაცვასა და მზრუნველობაზე (მე-6 მუხ. (4) ნაწ.). ძირითადი კანონისაგან განსხვავებით, მიწების კონსტიტუცი-ებში ასახულია სოციალური ცნებები განათლებაზე, სამუშაოზე, შვებულე-ბაზე, ჯანმრთელობის დაცვასა და ა. შ.

სპარლამენტო საბჭომ მიუთითა თავისი არსით ზოგად კონსტიტუციურ ძირითად დებულებაზე და ფედერაციული რესპუბლიკის როგორც „სოცია-ლური სახელმწიფოს“ სახელმწიფოებრივი მიზნის განსაზღვრულობაზე. ამით მან გამოაცხადა, ერთის მხრივ, სოციალური აუცილებლობის უზრუნველყოფა და განმარტა სახელმწიფოებრივ-საზოგადოებრივი წყობის საფუძვლიანი, ინ-ტეგრალური ნაწილების მნიშვნელობები, მეორეს მხრივ, სახელმწიფო ორგანოები, განსაკუთრებით კი საკანონმდებლო, წარმართა სავალდებულო მოცავების შესასრულებლად, რათა თავისი საქმიანობით განახორციელონ აღნიშნული სოციალური უზრუნველყოფა დადგენილი მოთხოვნებისა და შესაძლებლო-ბების შესაბამისად. მაგრამ ამის გარეთ, სამართლის მეცნიერებისა და კონს-ტიტუციური კანონმდებლობის ბოლოდროონდელმა განვითარებამ თავისუფ-ლებებისა და თანასწორობის ძირითადი უფლებების ცნებებს დაუმატა ობი-ექტური სიდიდე, მიანიჭა სხვადასხვა ფუნქციები. სოციალური სახელმწი-ფოს პრინციპიდან გამომდინარე, მათ იქით უნდა წარმართონ სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობა, საღაც ისინი საფუძვლიანად არიან წარმოდგენილნი. სახელმწიფოს, განსაკუთრებით კი საკანონმდებლო საქმიანობა გამოკვეთილია მართლწესრიგის ფორმაში. მართლწესრიგმა კერძო პირთა შორის ურთიერ-თობის დროსაც ისე უნდა შეძლოს განვითარება და გათორმება, რომ შექმნას აუცილებელი სამართლებრივი ფარგლები, რათა შესაძლებელი იყოს ძირი-თადი უფლებების დაცვა და განხორციელება ორმხრივი შეთანხმებითა და სახელმწიფოს სხვა მიზნებიდან გამომდინარე. ძირითადი უფლებების დებუ-ლებები, როგორც სახელმწიფო მიზნის განსაზღვრულობები, მაინც არ წარ-მოადგენს ფილტრს სახელმწიფო ორგანოებისათვის, ისინი სახავენ მხოლოდ წამყვან მიმართულებებს, ძირითად მომენტებს, რომლებსაც სახელმწიფო ორ-განოები, და პირველ რიგში კი კანონმდებელი, უნდა მისდევდნენ თავისი პო-ლიტიკური აზროვნების შესაბამისად.

5. სახელმწიფო და ეკლესია. სახელმწიფო ურთიერთობა მორწმუნებთან და ეკლესიასთან მოგვარებულია ძირითადი კანონის განსაკუთრებული ნორ-მებით და განვრცობილია მიწების კონსტიტუციებით. განსაკუთრებით არის

მოწესრიგებული ეს ურთიერთობა რომის კათოლიკურ ეკლესიასთან 1933 წლის რეიხის კონკორდატით და კონკორდატებით მიწებთან, რომელთა ნაწილი 20-იანი წლებიდან იღებს ძირებს, მაგრამ დღემდე ძალაშია. ამავე როლს ასრულებს ევანგელისტური ეკლესიების ხელშეკრულებები მიწებთან და სხვა რელიგიური საზოგადოებების მიწებთან ურთიერთობის აქტები.

ძირითადი კანონის მე-4 მუხლით, ყველა ადამიანს გარანტირებული აქვს აღმსარებლობის, სინდისის. რელიგიური და საზოგადოებრივი შეხედულებების თავისუფლება, როგორც კულტის აღსრულების, ასევე საზოგადოებრივ და სხვა სფეროებში. ამ მუხლით იკრძალება რელიგიური შეხედულებებისათვის და რელიგიური მოქმედებისათვის ყოველგვარი იძულება. ყველა მოქალაქეობრივი უფლება და მოვალეობა დამოუკიდებელია მსოფლმხედველური შეხედულებებისაგან. ეს ეხება ყველა რელიგიას — ქრისტიანულის გვერდით ძველია და „ახალგაზრდულ“ რელიგიებსაც.

გურ არის რელიგიური და მსოფლმხედველური შეხედულებების მხრივ ნეიტრალური სახელმწიფო, რომელიც თავის თავთან არ ახდენს რომელიმე რელიგიის, შეხედულების, იდეოლოგიის იდენტიფიკაციას. ამიტომაც არ არსებობს აქ არც ერთი სახელმწიფო ეკლესია.

ეკლესიებისა ან მსგავსი რელიგიური გაერთიანებების დაარსება თავისუფალია. ქრისტიანული ეკლესიები, ასევე სხვა რელიგიური გაერთიანებები კონსტიტუციის მიხედვით წარმოადგენენ გაერთიანებებს, მაგრამ ისინი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციების რიცხვს არ მიეკუთვნებიან, არამედ აქვთ განსაკუთრებული სტატუსი.

ეკლესიების დაფინანსება ხდება ძირითადად საეკლესიო გადასახადებით, რომლებიც ეკლესიების მიერ არის დადგენილი, მორწმუნეთა ნებაყოფლობითი შემოწირულობებით, აგრეთვე სახელმწიფოს საქველმოქმედო საფინანსო შენატანებით.

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობანი წესრიგდება სხვადასხვა ხელშეკრულებებითაც, რომლებიც არეგულირებენ განათლების, სოციალურ სფეროებში საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, მაგალითად, რადიო-მაუწყებლობის გადაცემებში საეკლესიო მოსაზრებათა გადაცემა და ა. შ.

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობა მრავლსახოვანია. ძირითადი კანონით დადგენილი გაყოფის მიუხედავად, სხვადასხვა სამართლებრივი აქტებით ყალიბდება გარკვეული კოოპერაცია სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში არ არის გამორიცხული კონფლიქტებიც მათ შორის, მაგალითად სადათა საეკლესიო გადასახადების სახელმწიფოებრივი ამოღების საკითხი, თეოლოგიურ ფაქულტეტებთან დაკავშირებული და სხვა პრობლემები.

გერმანულიდან თარგმნეს როინ მიგრიაულმა და დათო ჭატარიამ.

ISSN 0868-4537

სამართალი

პრატისტი • გენერალური • პუბლიცისტი

IUS
TBILISI GEORGIA

1991-6